

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Секція суспільних і гуманітарних наук

**Про підсумки діяльності
Секції суспільних і гуманітарних наук
НАН України
у 2020 – 2025 роках**

Голова Секції суспільних і гуманітарних НАН України,
академік НАНУ **Сергій ПИРОЖКОВ**

24 вересня 2025 року

СТРУКТУРА СЕКЦІЇ СУСПІЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ НАУК НАН УКРАЇНИ

Існуюча нині у НАН України мережа наукових установ соціогуманітарного профілю складається з **34** установ, в яких працює близько **3,5 тис.** співробітників, у т.ч. близько **2,5 тис.** наукових працівників (включно з науково-керівним персоналом), з яких **500** докторів наук і **1115** кандидатів наук (докторів філософії).

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІДДІЛЕНЬ СЕКЦІЇ

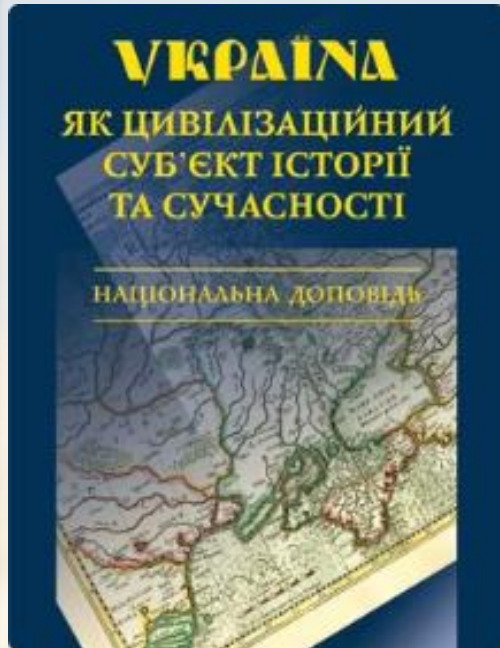
	ВЕ	ВІФП	ВЛММ	СЕКЦІЯ
Спискова чисельність працівників (на 1.01.2025, на 01.01.2020)	648 734	2290 2395	548 604	3486 (- 247) 3733
Разом наукових працівників (включно з науково-керівним персоналом) (на 01.01.2025, на 01.01.2020)	574 637	1396 1406	477 523	2447 (- 119) 2566
Докторів наук (на 01.01.2025, на 01.01.2020)	149 135	265 241	86 78	500 (+ 46) 454
Кандидатів наук / докторів філософії (на 01.01.2025, на 01.01.2020)	237 272	613 621	265 293	1115 (- 71) 1186

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕКЦІЇ

Підготовлено Національні доповіді:

- **«Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності» (2020);**
- **«Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» (2022);**
- **«Збереження і розвиток України в умовах війни та миру» (2024).**

Забезпечення цивілізаційної суб'єктності України та національної стійкості : Національні доповіді Національної академії наук України

Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності (2020)

Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз (2022 р.)

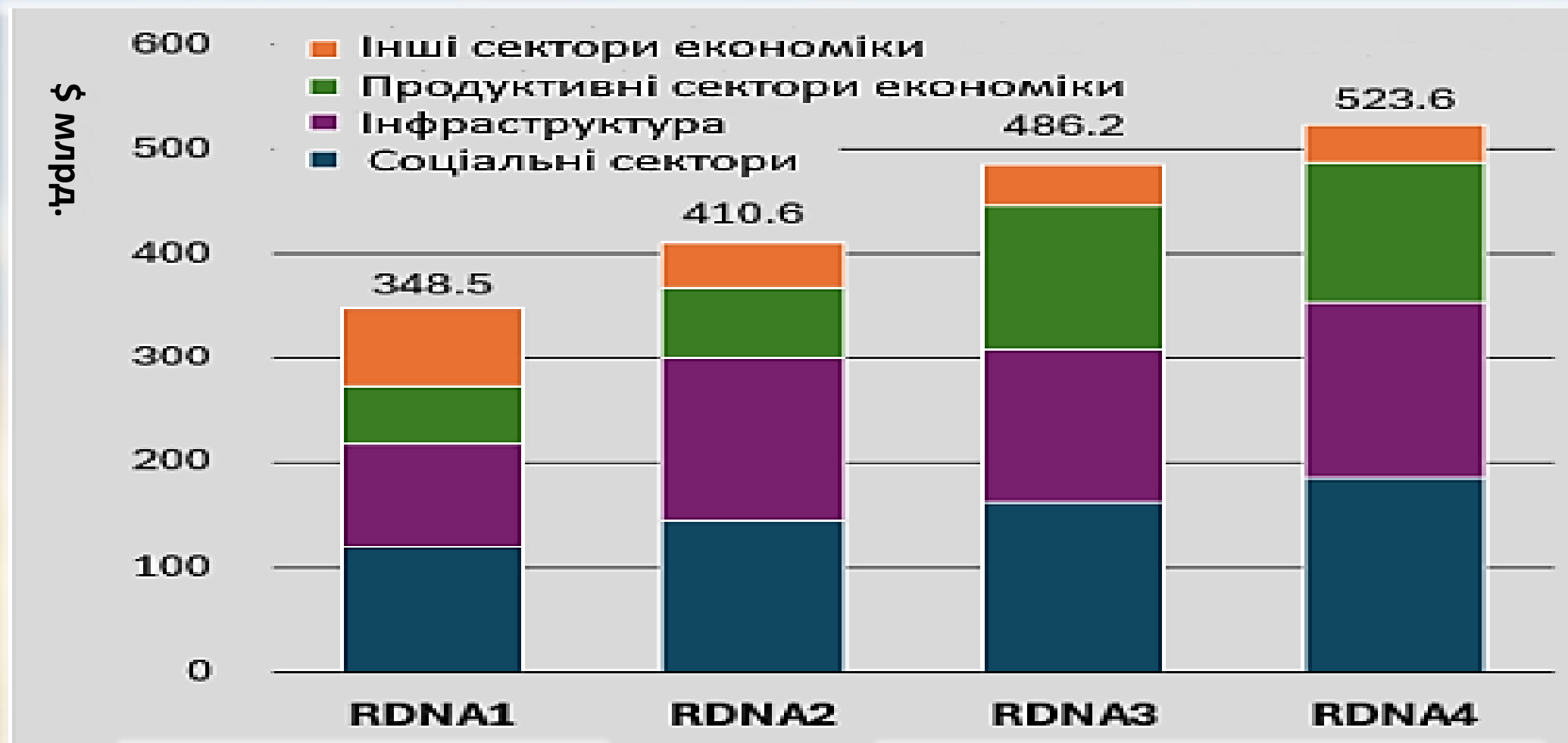

Збереження і розвиток України в умовах війни та миру (2024)

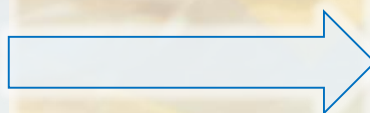
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОНОМІСТІВ

- *Визначено* **структурні вади та екзогенні обмеження розвитку економіки України**, обґрунтовано чинники й механізми її трансформації від екзогенно залежної до ендогенно орієнтованої.
- *Запропоновано* **комплекс заходів державної політики** (горизонтальної та вертикальної) для підвищення конкурентоспроможності та подолання «пастки відсталості».
- *Досліджено* **довгострокові фактори й тенденції промислового розвитку в умовах Четвертої промислової революції**. Розроблено науково-методологічні підходи до формування стратегічних напрямів розвитку промислових регіонів України на основі смарт-спеціалізації.
- *Сформовано* **національні стратегічні ініціативи інноваційної модернізації**: розвиток виробництва високотехнологічної продукції з титану та алюмінію, створення літєвої промисловості, впровадження біопаливних технологій та інноваційний розвиток атомної енергетики.
- *Обґрунтовано* теоретичні та прикладні засади **забезпечення стійкості соціально-трудового розвитку в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення з використанням можливостей цифровізації**.

ПОТРЕБА В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

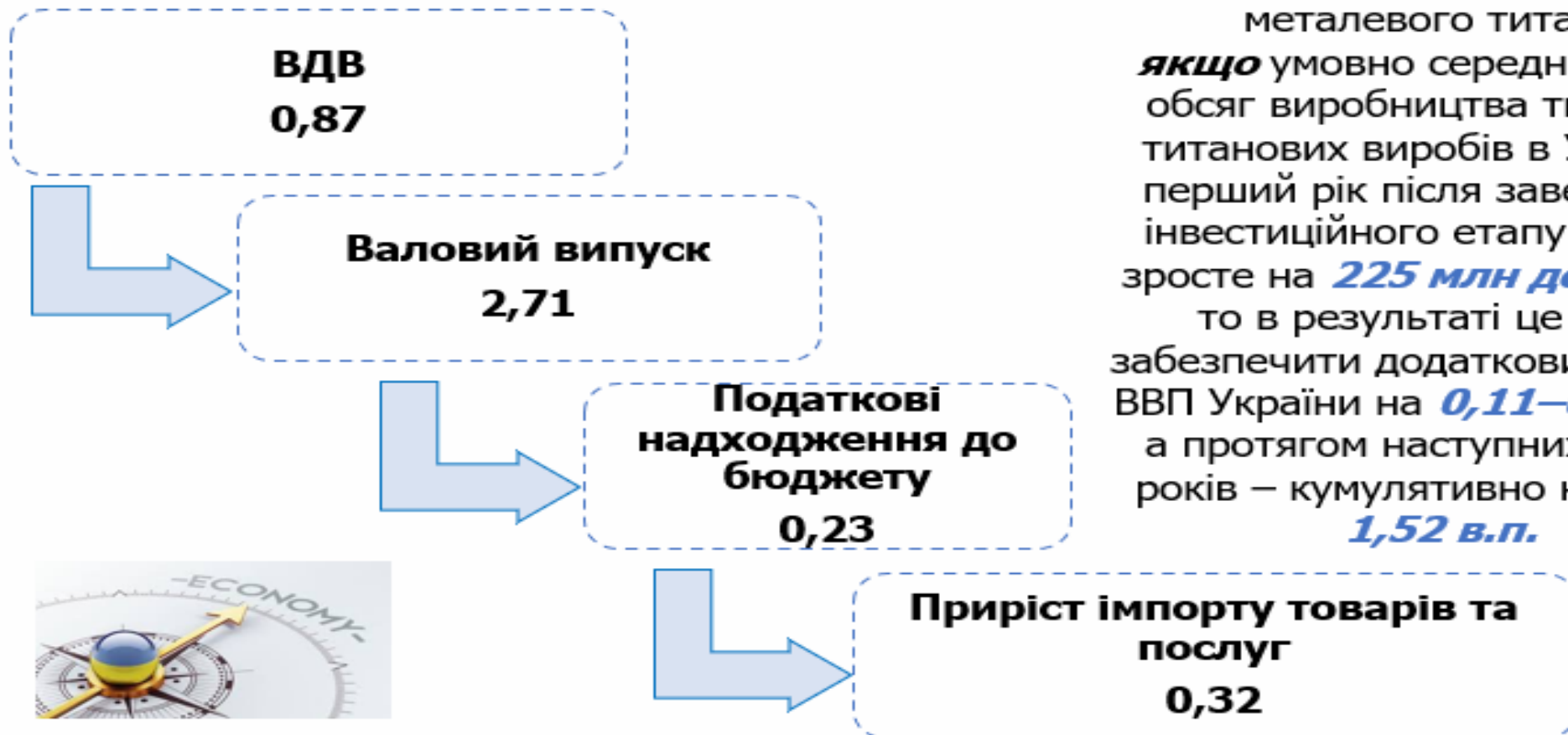
За офіційними оцінками
Світового банку на
01.01.2025

Зростає майже на 50 \$ млрд. за рік
=
річному бюджету країни

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТА МУЛЬТИПЛІКАТИВНІ ЕФЕКТИ РОЗВИТКУ ТИТАНОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Мультиплікатор приросту випуску для:

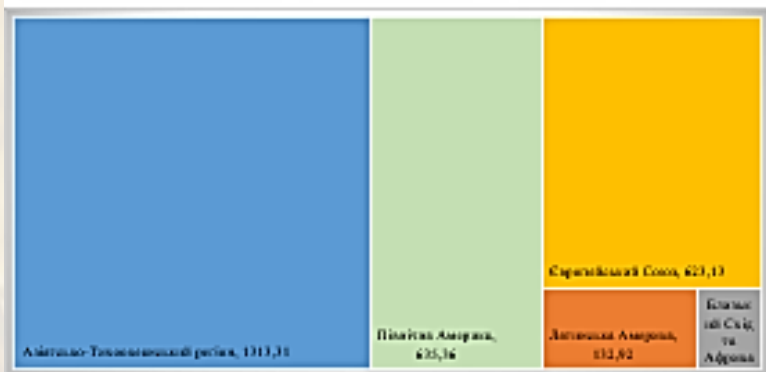
Макроекономічний ефект від зростання виробництва металевого титану:
ЯКЩО умовно середньорічний обсяг виробництва титану та титанових виробів в Україні в перший рік після завершення інвестиційного етапу проєкту зросте на **225 млн дол. США**, то в результаті це може забезпечити додатковий приріст ВВП України на **0,11–0,13 в.п.**, а протягом наступних десяти років – кумулятивно на **1,21–1,52 в.п.**

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІТІЄВОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Попит та пропозиція літію на глобальному ринку

Розвитку ринку літієвої продукції за регіонами світу до 2030 р., млн дол. США

Проект будівництва нового комбінату сучасного рівня з виробництва літієвої продукції в Україні

Термін реалізації проекту

- 8 років

Загальний обсяг інвестицій

- 39,1 млрд. грн або 950,0 млн дол. США

Створення нових робочих місць

- 1500

Бюджетний мультиплікатор

- 1,89

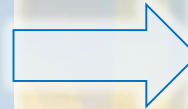
Країни-лідери за ринковою капіталізацією провідних компаній літієвої промисловості у 2024 році, млрд. дол. США

Методологія та апробація оцінювання макроекономічних та мультиплікаційних ефектів щодо розвитку окремих галузей промисловості України з використанням новітніх технологій

Методологія оцінювання мультиплікаційних ефектів для економіки ґрунтується на оцінці приросту випуску або приросту обсягів виробництва за одним із видів економічної діяльності та передбачає збільшення відповідних поточних виробничих витрат, що стимулює збільшення випуску у суміжних видах економічної діяльності. Це, у свою чергу, створює імпульс до зростання попиту на продукцію у більшій кількості видів економічної діяльності

Оригінальний методологічний підхід щодо використання інструментарію таблиці «Витрати-випуск» для комплексного оцінювання мультиплікаторів та макроекономічних ефектів впливу масштабного зростання обсягів стратегічних галузей на розвиток суміжних галузей промисловості, випуску та ВДВ України

Здійснено сценарні розрахунки повного внеску зростання випуску продукції стратегічних галузей в загальний обсяг випуску продукції, створення доданої вартості, обсяги імпорту та оплати праці в Україні

Запропоновані методологічні підходи можна використовувати при оцінці ефективності реалізації державних програм підтримки різних видів економічної діяльності, а також при реалізації великих інвестиційних проєктів у процесі воєнного та повоєнного відновлення.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕМОГРАФІВ ТА ЕКОЛОГІВ

- *Здійснено* періодичне (двічі на рік) **оцінювання чисельності населення та його розміщення територією України**, окремих демографічних процесів (внутрішньої й зовнішньої міграції, включно із нерегульованою, смертності, народжуваності), **щорічну побудову багатоваріантних прогнозів для України й окремих регіонів до 2050 року**, які враховують і можливі сценарії подальшого перебігу воєнних дій і повоєнного відновлення.
- *Розроблено та реалізовано* методологію проведення **всеукраїнського обстеження домогосподарств з питань умов та рівня життя населення, економічної активності, ефективності діючих соціальних програм** тощо на заміну низки обстежень, що проводилися Держстатом і припинені через війну.
- *Оцінено* вплив пандемії **COVID-19** та війни на стан здоров'я населення України. Проаналізовано соціально-економічні детермінанти зростання смертності, зокрема стрес, соціальна нерівність, обмежений доступ до медичних послуг. *Розроблено* підходи до **зміцнення системи охорони здоров'я через удосконалення інфраструктури, впровадження нових технологій, моніторинг здоров'я та раннє виявлення ризиків**.
- *Визначено* шляхи скорочення викидів парникових газів та оцінки їх впливу на **соціально-економічний розвиток**. Оновлено Національно-визначений внесок України, а також оцінено шляхи декарбонізації енергетичного сектору України і *підготовлено Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 р.*
- *Обґрунтовано* трансформацію **моделі просторового розвитку в Україні**. Розроблено методологію ідентифікації функціональних типів територій в Україні та інструментарію регулювання їх розвитку. *Обґрунтовано* інструменти підвищення ефективності **стратегування регіонального та місцевого розвитку**.

ОСНОВНІ ПРИКЛАДИ НАУКОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Підготовлено комплексне аналітичне дослідження
«Повоєнне відродження України. Візія Відділення економіки Національної академії наук України».

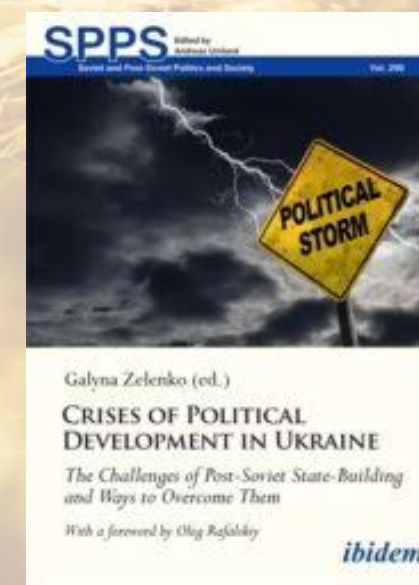
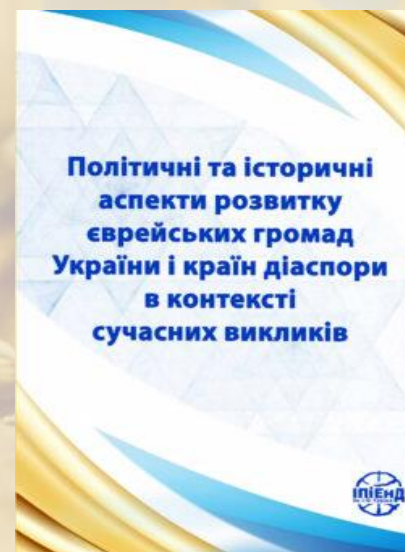
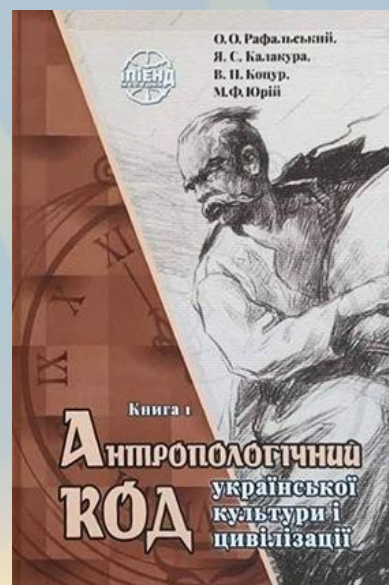
Підготовлено наукову доповідь **«Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України».**

На постійній основі здійснюється підготовка аналітичних матеріалів: **«Комплексна оцінка бідності та соціального відчуження в Україні»** (щоквартально)

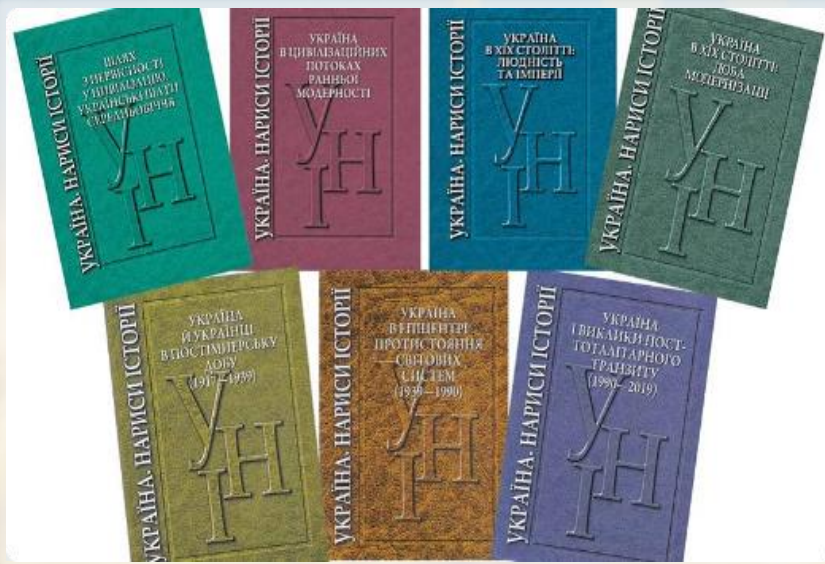
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКІВ, ПОЛІТОЛОГІВ, СОЦІОЛОГІВ, ПРАВОВИЗНАВЦІВ

- *Досліджено багатовікову російсько-українську конфронтацію та її визначальний вплив на історичний розвиток України. Проаналізовано міжнародно-політичний контекст сучасної російсько-української війни.*
- *Вивчено виклики та загрози суспільній консолідації в умовах воєнної агресії, обґрунтовано напрями **соціальної та політичної єдності українського суспільства**, орієнтовані на подолання наслідків війни, досягнення цілей сталого розвитку та інтеграцію у світовий демократичний простір.*
- *Досліджено соціологічний вимір поточного стану та динаміки солідарних взаємодій у воєнний і повоєнний періоди, визначено **поширеність стресових станів, груп ризику та механізми їх компенсації**.*
- *Проаналізовано вплив пандемії COVID-19 на соціальні структури, самопочуття населення, довіру до державних інститутів, суспільні настрої та форми соціальної самоорганізації.*

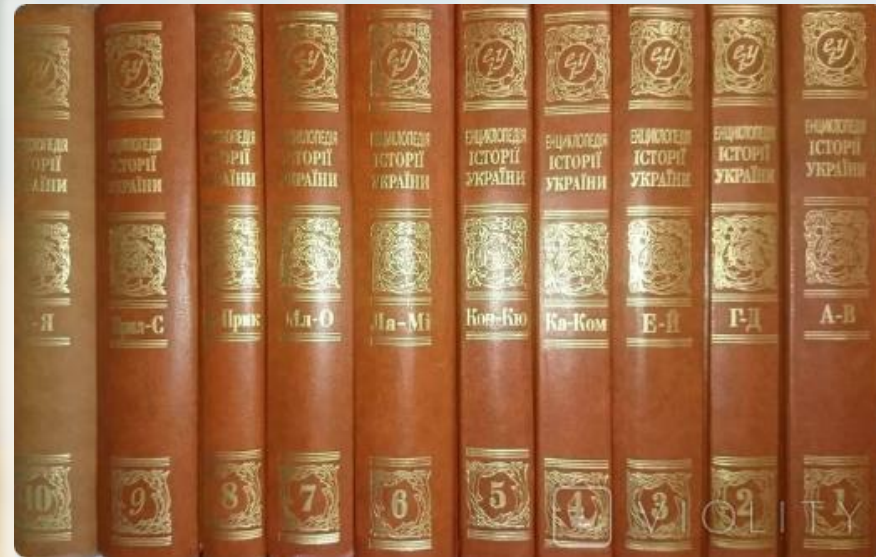
Дослідження політичної системи України

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ ЯК ЗАСОБУ ДЕКОНСТРУКЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

**Україна. Нариси історії у 7-ми книгах
(2021-2024)**

**Енциклопедія історії України
(2003-2025+)**

СУЧАСНА ПОВНОМАСШТАБНА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

ПЕРЕЛОМ:
Війна росії проти України
у часових пластах і
просторах минувшини.
Діалоги з істориками.
(Кн.1-3, 2022-2023)

Головко В.
Вторгнення. 2022.
Широкомасштабна агресія
росії проти України.

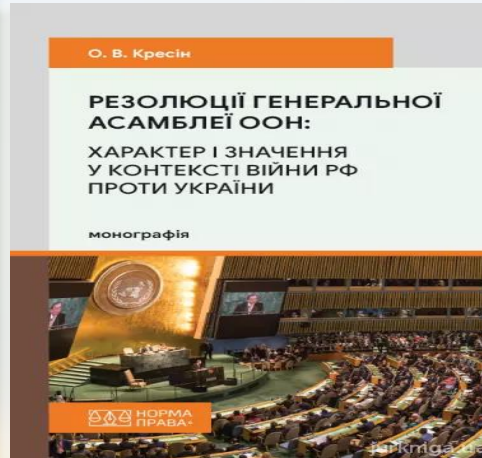
Ясь О.
Сучасна російсько-українська війна
у світлі історичного й
соціогуманітарного знання
(2024)

СУЧАСНА ПОВНОМАСШТАБНА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Дембіцький С., Головаха Є.,
Степаненко В. Стресові стани
населення України в контексті
війни: досвід соціологічного
вивчення (2025)

Кресін В. Резолюції
Генеральної Асамблеї ООН:
характер і значення у контексті
Війни РФ проти України (2024)

Віднянський С., Мартинов А.
Війна Росії проти України
та міжнародне співтовариство.
(2023)

Правове забезпечення
повоєнного відродження
України за ред.
Р. Стефанчука (2025)

Українське суспільство
в умовах війни. Рік 2024
за ред. Є. Головахи і
С. Дембіцького
(2024)

РОЗВИТОК ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

**Віднянський С., Мартинов А.
Російсько-українська війна
та міжнародне співтовариство
(2023)**

**Віднянський С. В. Україна
в історії Європи та європейська
політика незалежної України
(2023)**

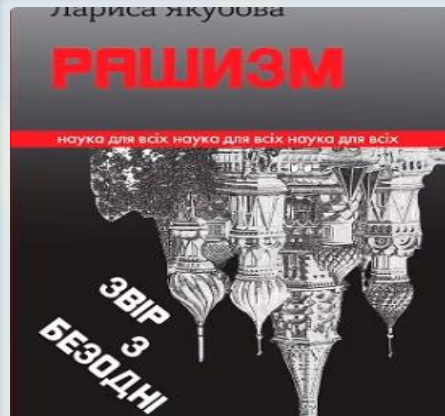

**Головко В. Україна та Китай:
еволюція відносин
(2021 – травень 2022) (2022)**

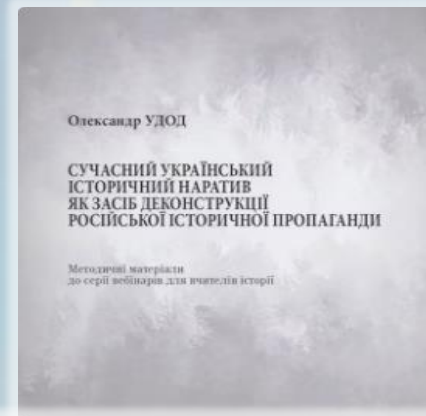
ПРОТИДІЯ ПОШИРЕННЮ ІДЕОЛОГІЇ «РУССКОГО МИРА»

Лисенко О. Є., Маєвський О. О.
Дегуманізація образу українців
у російському пропагандистському
дискурсі (2023)

Якубова Л. Рашизм:
Звір з безодні (2023)

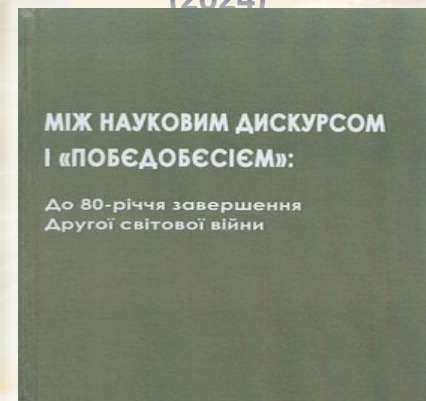
Удод О.
Сучасний український історичний
наратив як засіб деконструкції
російської історичної пропаганди
(2024)

Символи українофобії:
матеріали до довідника
(2025)

Якубова Л.
До свободи крізь вогонь:
Україна проти рашизму
(2023)

Між науковим дискурсом
і "победобесієм":
(До 80-річчя завершення
Другої світової війни)
(2025)

ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ РЕЛІГІЙНОГО ЧИННИКА В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Лисенко О.
Інструменталізація
релігійного чинника
в гібридній війні Росії
проти України
(Інститут історії України
НАН України, 2022)

Саган О.
Православ'я в Україні:
«розмосковлення»
історії та перспективи
розвитку
(Інститут філософії
ім. Г.С. Сковороди
НАН України, 2025)

Георелігійні процеси
і конфесійні
трансформації в Україні

(Інститут філософії
ім. Г.С. Сковороди
НАН України,
2023)

ГОТОВНІСТЬ ТЕРПІТИ ТРУДНОЩІ ЗАРАДИ ПЕРЕМОГИ, %

(ЗА ДАНИМИ МОНІТОРИНГУ ІНСТИТУТУ СОЦІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ 2024 РОКУ)

У зв'язку із війною в житті людей виникає багато проблем (зростають ціни на продукти та товари, виникають проблеми з електропостачанням та теплопостачанням, скорочуються робочі місця). На Вашу думку, більшість людей з Вашого оточення...	грудень 2022	червень 2024
Готові терпіти теперішні та майбутні проблеми стільки, скільки буде потрібно, до перемоги України у війні	69,0	42,9
Готові терпіти теперішні та майбутні проблеми, але лише обмежений час	23,9	26,1
Не готові терпіти ці труднощі вже зараз	4,6	14,1
Важко відповісти / немає відповіді	2,5	17,0

ЧИННИКИ ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ, %

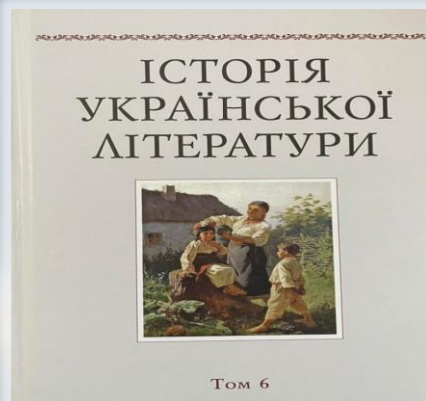
(ЗА ДАНИМИ МОНІТОРИНГУ ІНСТИТУТУ СОЦІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ 2024 РОКУ)

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІЛОЛОГІВ І КУЛЬТУРОЛОГІВ

- Проаналізовано стан і динаміку розвитку української мови з 1991 р., розроблено рекомендації щодо її повноформатного удержавлення та вивчення різновидів усного мовлення.
- Досліджено українську літературу як чинник націєтворення й інтелектуального спротиву імперським вторгненням;
- Проаналізовано тенденції розвитку літератури від кінця XVIII ст. до сьогодення, включно з літературою спротиву після 24.02.2022.
- Вивчено церковне мистецтво як складова української культури та його роль у формуванні духовних цінностей і національної ідентичності.
- Розроблено системні підходи до консолідації національних електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів; створено портал НАН України LibNAS UA, цифрову платформу ResearchUA та два бібліотечні портали знань: «Наука України: доступ до знань» і «Україніка».

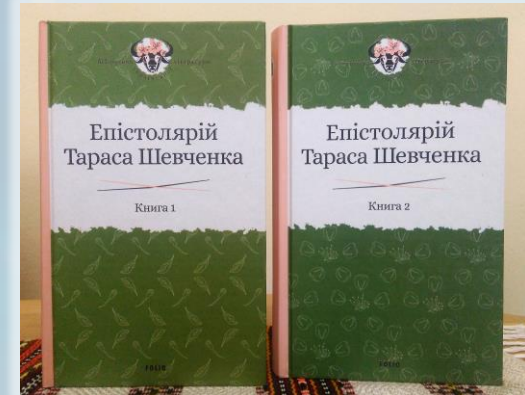
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІЛОЛОГІВ І КУЛЬТУРОЛОГІВ

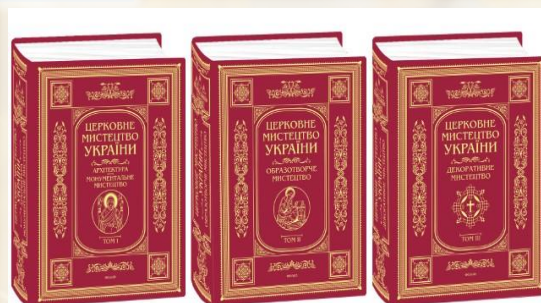
**Історія української літератури. Том 6,
за ред. М. Бондаря
(2022)**

**Історія української літератури. Том 9,
за ред. Н. Шумило та О. Брайка
(2023 – 2024)**

**Епістолярій
Тараса Шевченка.
В 2-х томах.
За ред. – О. Бороня
(2020)**

**Церковне мистецтво України:
у 3-х т., відп. ред. – С. Павлюк
(2018 – 2021)**

**Етнографічні групи українців
Карпат в 3-х томах.
За наук. ред. С. Павлюка
(2020)**

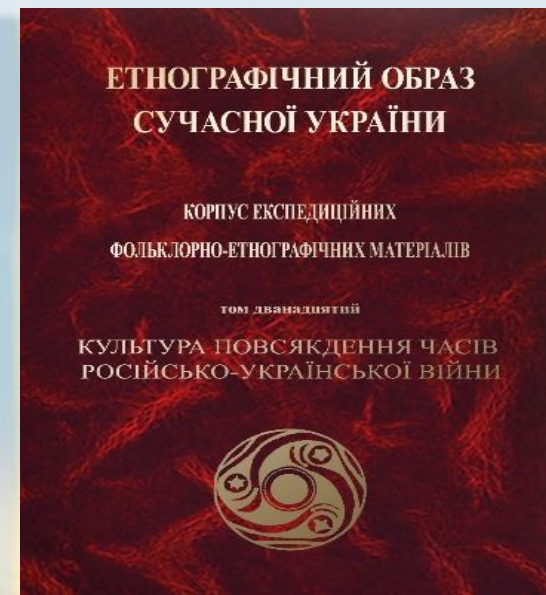
ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ФІЛОЛОГІВ І КУЛЬТУРОЛОГІВ

**Мова і війна: динаміка
мовної системи і
мовна політика.
Відп. ред. Богдан Ажнюк
(2024)**

**Незалежність у полум'ї
війни: українська
література спротиву.
За наук. ред. Миколи
Жулинського
(2024)**

**Етнографічний образ
сучасної України.
Корпус експедиційних
фольклорно-етнографічних
матеріалів. Том 12.
Гол. ред. Ганна Скрипник
(2024)**

ВИПУСК ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УСТАНОВ СЕКЦІЇ

	ВЕ	ВІФП	ВЛММ	СЕКЦІЯ
Монографії (кількість), (обсяг обл.-вид. арк.)	280 (4949,7)	421 (9515,9)	160 (3575,29)	861 (18040,89)
Підручники, довідники, науково- популярна література (кількість)	14	569	228	811
Брошури, рекомендації, методики (кількість)	58	104	27	189
Статті (кількість)	5313	14067	3942	23322
Розділи в монографіях (кількість)	67	—	56	123
Препринти (кількість)	4	51	3	58

ВИПУСК ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ УСТАНОВ СЕКЦІЇ

	ВЕ	ВІФП	ВЛММ	СЕКЦІЯ
Статті у Scopus	289	1265	44	1598
Статті у Web of Science	378	1492	84	1954
Загалом	667	2757	128	3552

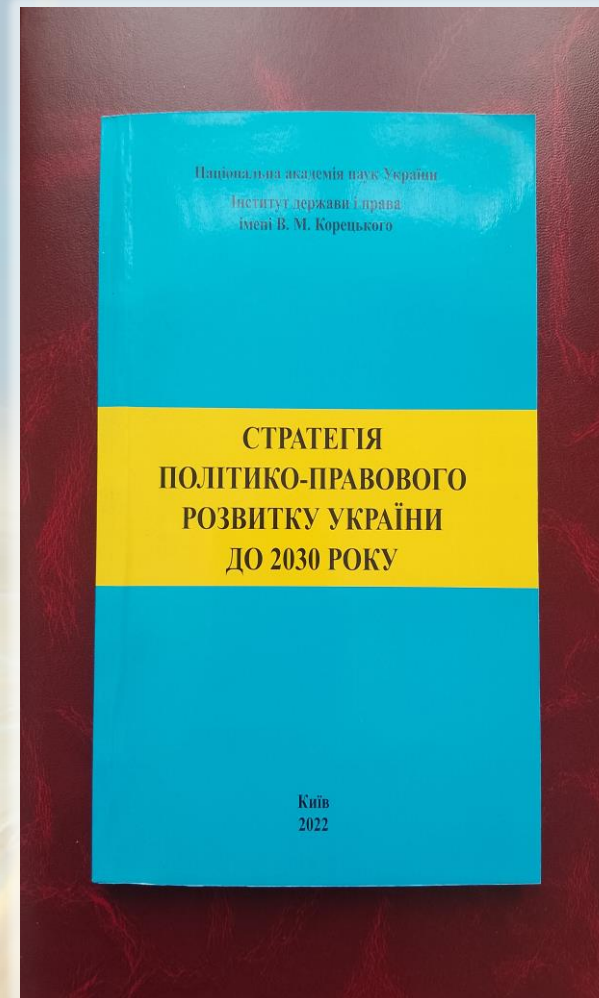
НАУКОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ у 2020 – 2025 рр.

Кількість підготовлених протягом звітного періоду аналітичних матеріалів, експертних висновків, пропозицій, рекомендацій тощо

	Всього	Кількість отриманих на них схвальних відгуків та довідок про впровадження	(%)
ВЕ	3761	2444	64,9
ВІФП	2702	483	17,8
ВЛММ	220	10	4,5
СЕКЦІЯ	6683	2937	43,9

ОСНОВНІ ПРИКЛАДИ НАУКОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕКЦІЇ

- Провідні вчені Секції взяли участь у розробленні **Стратегії людського розвитку** (затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 року № 225/2021), **Стратегії демографічного розвитку України на період до 2040 року** (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2024 р. № 922-р.).
- Підготовлено рекомендації щодо базових організаційно-економічних заходів для реалізації в коротко- та середньостроковій перспективі **Стратегії низьковуглецевого розвитку до 2050 року відповідно до Указу Президента України від 23 березня 2021 року №111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації»**.
- Розроблено **Стратегію політико-правового розвитку України до 2030 року**.
- Підготовлено аналітичні матеріали для законодавчої і виконавчої гілок влади на тему: **«Сучасний стан функціонування української мови як державної в територіальному аспекті і актуальні завдання державної мовної політики»**.

ОСНОВНІ ПРИКЛАДИ НАУКОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕКЦІЇ

- Провідні вчені Секції були залучені до робочих груп з розроблення проєкту **Плану відновлення України під егідою Національної ради з відновлення України від наслідків війни**, створеної Указом Президента України від 21 квітня 2022 р. № 266.
- На запит Ради національної безпеки і оборони України від 17.08.2022 № 2189/32-02/2-22 надано інформаційно-аналітичні матеріали щодо **соціально-демографічної ситуації в Україні, заходів щодо подолання демографічної кризи, охорони материнства і дитинства**.
- **Здійснено оцінку чисельності населення і робочої сили за областями на 2027 і 2032 рр. та оцінку рівнів бідності у 2022 р.,** що було використано при роботі над Планом відновлення України, при проведенні аналізу соціально-економічного становища країни, розробленні прогнозів економічного і соціального розвитку України. **Виконано сценарне прогнозування різних обсягів міжнародної допомоги Україні.**
- Установи правового профілю Секції *забезпечують виконання Національною академією наук України* положень Закону України від 24.08.2023 № 3354-IX **«Про правотворчу діяльність»**, відповідно до якого **НАН України визначено головною експертною установою з проведення юридичної (правової) експертизи проєктів законів та на неї покладено завдання щодо розроблення один раз на п'ять років Наукової концепції розвитку законодавства України.**
- Науковими колективами Інституту правотворчості і науково-правових експертиз НАН України, Дослідницької служби Верховної Ради України та іншими фахівцями в сфері правотворчої діяльності за загальною редакцією Голови Верховної Ради України, академіка НАПрН України Р.О. Стефанчука **підготовлено перший в Україні Науково-**

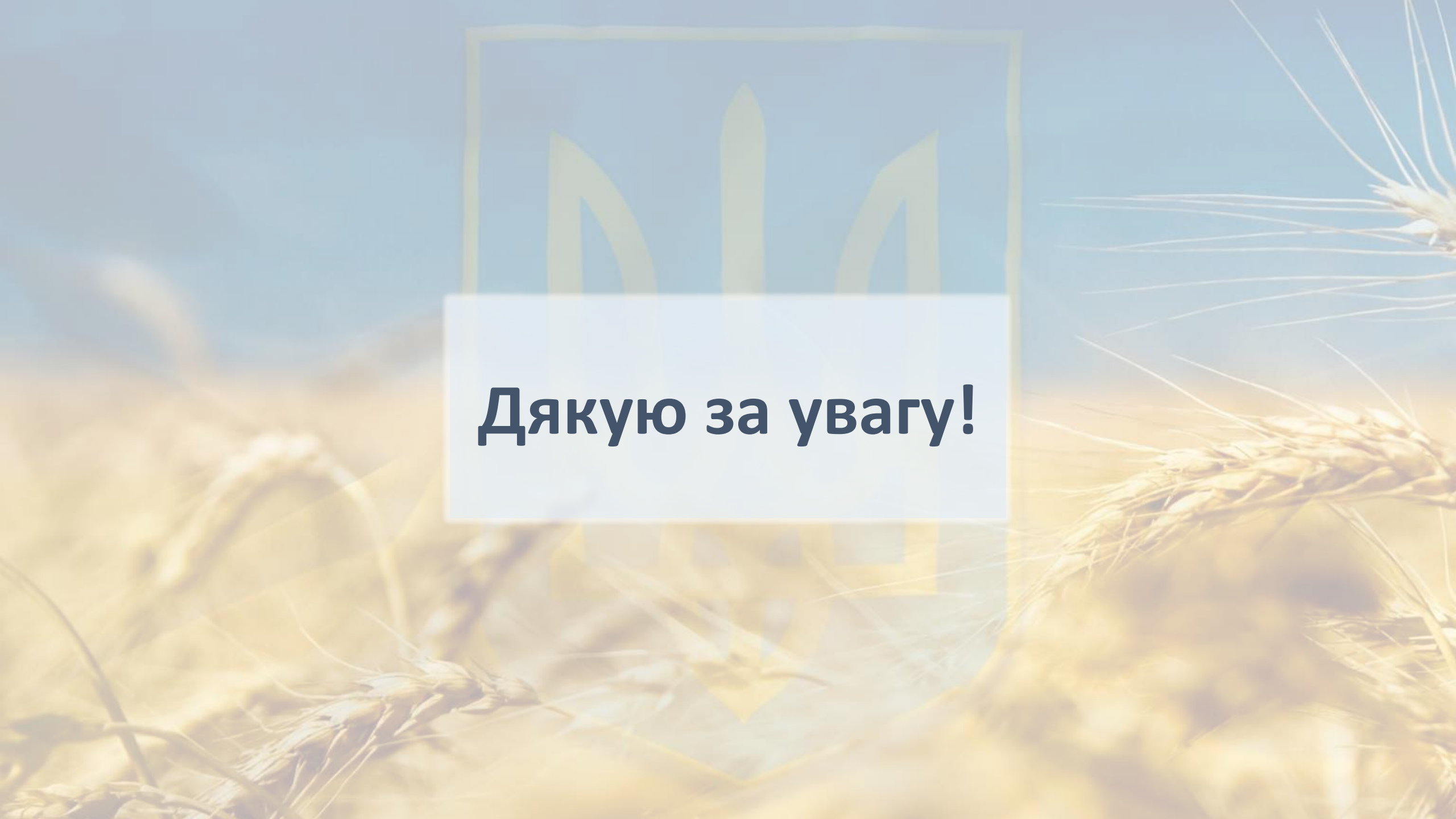

ПРЕЗЕНТАЦІЯ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КОМЕНТАРЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ» (19 вересня 2024 р.) за участю керівництва ВР та НАН України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ СЕКЦІЇ у 2025-2030 рр.

- посилення національної стійкості і зміцнення цивілізаційної суб'єктності як стратегії збереження і розвитку країни;
- сучасна повномасштабна агресія Росії проти України, особливості попередніх російсько-українських військових протистоянь;
- стан українського суспільства в умовах війни, вплив воєнних випробувань на згуртованість нації та країни в цілому;
- відновлення економіки та людського потенціалу України в умовах війни та у повоєнний період;
- функціонування політичної системи України, збереження політичної стабільності в державі;
- позиція міжнародного співтовариства, політика зарубіжних країн щодо російсько-української війни, розвиток пріоритетних напрямів зовнішньої політики України, її участь в європейських інтеграційних процесах;
- забезпечення інформаційної безпеки України, розвінчування антиукраїнських наративів російської пропаганди;
- сучасна мовна ситуація в Україні та державна мовна політика;
- подолання колоніального спадку та утвердження україноцентричних пріоритетів у культурній сфері;
- збереження національної історико-культурної спадщини, моніторинг втрат, завданих їй війною.

The background is a soft-focus photograph of a golden wheat field under a clear blue sky. A large, faint, light-blue logo is centered in the background, featuring a shield-like shape with three vertical elements inside. Overlaid on this is a semi-transparent white rectangular box containing the text.

Дякую за увагу!